

HALK SAĞLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMALARI DERGİSİ

www.hasaud.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tıp Fakültesi VI. Sınıf Öğrencilerinde Ekolojik Ayak İzi Farkındalığı

Awareness of Ecological Footprint Among VIth Grade Students of a Medical Faculty

Didem Han YEKDEŞ¹¹ Uzm. Dr. İl Sağlık Müdürlüğü, Merkez Toplum Sağlığı Merkezi, Edirne, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3057-4617

ÖZET

Küresel çapta ölüm nedenlerinin neredeyse dörtte biri çevre sorunlarına atfedilmektedir. Sağlık çalışanlarının çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi olası sağlık problemlerinin yönetiminde gereklidir. Bu çalışmanın amacı tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalıklarını tespit etmektir. Araştırma kesitsel bir tasarımda olup, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi 6. Sınıf öğrencilerinde yürütülmüştür. Veri toplama araçları, araştırmacılar tarafından oluşturulan anket formu ve Ekolojik Ayak İzini Azaltma Farkındalık Ölçek (EAlFÖ)'dir. Araştırma grubunun EAlFÖ puan ortalaması 110,7±13,6'dır (minimum: 82,0 maksimum:130,0). Erkeklerin, T.C. uyrukluların, Kronik hastalığı olmayanların, Annesi yüksek eğitilmiş olanların, ulaşımda bireysel araç tercih edenlerin, nadiren ihtiyaç dışı tüketim yapanların, "Atıkları ayrıştırarak atarım" ve "ergene nehri sağlık riski taşır" diyen katılımcıların ölçek toplam puanları diğerlerinden daha yüksek hesaplanmıştır, "Atıkları ayrıştırarak atarım" ve "ergene nehri sağlık riski taşır" diyen katılımcılarda ölçek toplam puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu çalışma, tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalığının, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu, ulaşım tercihleri, tüketim alışkanlıkları ve çevresel faaliyetlere katılım gibi faktörlere bağlı olarak anlamlı şekilde değiştiğini göstermektedir. Çevresel farkındalığın artırılması için hedeflenmiş eğitim programlarının ve davranış değişikliklerinin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik ayak izi, VI. Sınıf Öğrencisi, Trakya Üniversitesi

ABSTRACT

Almost a quarter of all causes of death globally are attributed to environmental problems. Determining the awareness of healthcare professionals regarding environmental problems is necessary in the management of potential health problems. The aim of this study is to determine the ecological footprint awareness of senior medical school students. The research has a cross-sectional design and was conducted with 6th year students of Trakya University Faculty of Medicine. The data collection tools are a questionnaire form developed by the researchers and the Ecological Footprint Reduction Awareness Scale (EFRAS). The mean EFRAS score of the research group is 110.7±13.6 (minimum: 82.0, maximum: 130.0). Total scale scores of the participants who are male, Turkish nationals, those who do not have chronic diseases, those whose mothers are highly educated, those who prefer individual vehicles for transportation, those who rarely consume unnecessary goods, and those who said "I dispose of waste by separating it" and "Ergene River poses a health risk" were calculated higher than the others. The difference between the total scale scores of the participants who said "I dispose of waste by separating it" and "Ergene River poses a health risk" was found to be statistically significant. This study shows that the ecological footprint awareness of the senior medical school students varies significantly depending on factors such as gender, educational status of parents, transportation preferences, consumption habits and participation in environmental activities. It emphasizes the importance of targeted education programs and behavioral changes to increase environmental awareness.

Keywords: Ecological footprint, VIth Grade Student, Trakya University

Sorumlu Yazar: Didem han YEKDEŞ, İl Sağlık Müdürlüğü, Merkez Toplum Sağlığı Merkezi, Edirne, Türkiye

E-posta: dhanyekdes@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlık için önemli gelişmelerden biri olan sanayileşme ve enerji ihtiyacının fosil yakıtlardan sağlanması bir taraftan toplumların gelişmesi için gerekli iken diğer taraftan yarattığı sorunlar ile hava, su kirliliği, toprak kirliliği ve iklim değişikliği, aşırı hava olayları gibi çıktıları da beraberinde getirdi (1). Çevre sorunlarını konu alan çalışmalar uzun yıllardır yapılmakta olup özellikle son zamanlarda yaşanan gelişmelerle birlikte bu alandaki çalışmalara verilen önem giderek artmaktadır.

Ekolojik ayak izi kavramı, insanların yaşamsal süreçlerinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin doğaya verdikleri zararı sayısal olarak ifade etmektedir (2). Ekolojik Ayak İzi, dünyada tüketilen doğal kaynakların miktarını, atıkların bertarafı için gereken alanların büyüklüğünü ve ülkeler veya bireyler tarafından biyolojik olarak üretken alanların nasıl kullanıldığını gösteren bir ölçüm tekniğidir (3). Bu bağlamda, çevre sorunlarının bireylerin günlük yaşamlarındaki etkilerini ölçmek ve bu konuda farkındalık oluşturmak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde alınacak önlemler için kritik bir öneme sahiptir. Özellikle, çevre ve sağlık ilişkisine dair farkındalık, geleceğin sağlık profesyonelleri olan hekim adaylarının çevre sorunlarının etkilerini kavrayarak bu sorunlara karşı çözüm üretebilmelerini mümkün kılmaktadır.

Çevre sağlığı ve tıbbi ekoloji, halk sağlığı temel konularından olup hekim adaylarının çevre sorunlarının insan sağlığı üzerindeki etkilerini tanımlayabilmeleri ve çevre sorunları konusunda bilinçli olmaları hedeflenmektedir. Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (UÇEP) kapsamında sağlıklı beslenme ve gıda politikaları, mekan ve sağlık etkileşimi, kentleşme, çevresel hastalıklar, çevre ve sağlık, zararlı çevresel etkenlere maruz kalım (hava kirliliği, su kirliliği, kimyasallar, biyosidal ürünler, endokrin bozucular, atıklar, ekolojik tahribat ve sağlık etkileri, nükleer kazalarla ilgili ortaya çıkan sağlık problemleri, çevre ve ekoloji etiği, nüfus değişiklikleri ve politikaları, sosyal çevre ve sosyal iyilik hali, toplumda bulaşıcı hastalıklar ile mücadele gibi çevresel sorunlar ön plana çıkmaktadır (4). Literatürde ekolojik ayak izi farkındalık araştırmaları mimarlık öğrencilerinde branş türlerine göre (5), öğretmen adaylarında sınıf cinsiyet ve anne baba eğitimine göre (6), spor bilimleri fakültesi (2) gibi pek çok farklı örneklem grubunda çalışılmıştır. Hekimler ya da hekim adaylarına yönelik çalışmalar kısıtlıdır. 2004 yılında Ankara tıp öğrencilerinde hekim adaylarının çevresel farkındalık düzeylerini anlamaya yönelik bir araştırma yapılmıştır ve bu araştırma, halk sağlığı ve çevre sağlığı açısından önemli bir boşluğu doldurmaktadır (7).

Bu çalışmanın amacı tıp fakültesi VI. sınıf öğrencilerinin ekolojik farkındalık düzeyleri ve belirleyenlerini

saptamaktır. Araştırmada aşağıdaki sorular cevap aranmaktadır;

- Tıp fakültesi VI. sınıf öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalığı ne düzeydedir?
- Tıp fakültesi VI. sınıf öğrencilerinin kimi sosyodemografik özellikleri ile ekolojik ayak izi farkındalığı arasındaki ilişki nasıldır?
- Tıp fakültesi VI. sınıf öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalığı ile ulaşım tercihi, tüketim davranışı, çevreyi yeşillendirme faaliyetlerine katılımı, bölgesel çevresel risklerin farkında olma gibi değişkenler arasında ilişki nedir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma tanımlayıcı kesitsel bir araştırmadır ve 11.07.2024 - 11.09.2024 tarihleri arasında, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi (TÜTF) 2024-2025 Eğitim Yılı, VI. Sınıf öğrencilerinde yürütülmüştür. Araştırma örnekleme G-Power programı ile hesaplanmıştır. TÜTF Dönem VI öğrencileri (250 kişi) araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Etki büyüklüğü 0.3 alfa 0.05 ve güç 0,80 olarak alındığında minimum örneklem büyüklüğü 64 olarak hesaplanmıştır, olası veri kayıpları düşünülerek 72 kişinin örnekleme alınmasına karar verilmiştir.

Veriler araştırmacılar tarafından literatüre dayalı geliştirilen anket formu ve Ekolojik Ayak İzini Azaltma Farkındalık Ölçeği aracılığı ile toplanmıştır. Anket formu sosyo-demografik kimi özelliklerin yanı sıra kanser vb. kronik hastalıklara ilişkin bilgi soruları ve çevre farkındalığı ile ilgili kimi tutum ve davranışları sorgulayan soruları kapsamaktadır.

Ekolojik Ayak İzini Azaltma Farkındalık Ölçeği (EAİAFÖ): Tekindal ve ark. Ekolojik Ayak İzini Azaltma Farkındalığı Ölçeği'ni (ASREF) artan ekolojik sorunlar ışığında çevresel sorumluluk kavramını ön plana çıkararak zararın azaltılması konusunda farkındalık yaratacak bir ölçüm aracı olarak geliştirmiştir (8). Ölçek; 30 soru ve enerji, yasa kapsamı, ulaşım, geri dönüşüm, gıda ve su tüketimi olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli Likert tipi (kesinlikle katılmıyorum: 1 puan – kesinlikle katılıyorum: 5 puan) bir ölçektir. Toplam ve alt ölçek puanlarının artması ekolojik ayak izinin azaltılmasına yönelik farkındalığında arttığını göstermektedir. Ölçek geliştirme çalışmasında Cronbach alfa değeri 0,960 olarak hesaplanmıştır (8). Bağımlı değişken; ekolojik ayak izi farkındalık ölçek puanı, bağımsız değişkenler ise; katılımcıların cinsiyet, yaş, aile eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik verilerinin yanı sıra tüketim alışkanlıkları, ulaşım alışkanlıkları, atık yönetimi, ağaçlandırma faaliyetleri gibi ekolojik farkındalığı etkileyen davranışlar ve çevre sorunları ile ilişkili kanser vb. kronik hastalıklara ilişkin bilgilerdir. Araştırma verileri, etik kurul onayı ve kurum izinleri alındıktan sonra yüz yüze anket yapılarak toplanmıştır.

İstatistik Analizler IBM SPSS Ver 22.0 paket programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra sürekli değişkenler için normallik varsayımları Tek örnek Kolmogrov Smirnov testi ile kontrol edilmiş, tek değişkenli analizlerde Student t testi kullanılmıştır. Araştırmanın yürütülebilmesi için Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay (Tarih: 6.05.2024, Karar No: 09/10) ve TÜTF Dekanlığı'ndan izin alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya 72 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların %8,3'ü kadın, %87,5'i T.C. uyrukludur ve anne eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olanlar araştırma grubunun %66,7'sini oluşturmaktadır. Katılımcıların diğer tanımlayıcı sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Katılımcıların %8,3'ü "Aşağıdakilerden hangisi fosil yakıt olarak değerlendirilir?" sorusuna yanlış cevap vermiş iken yarısı "Kanserlerin çoğu önlenemez" önermesine "Evet" yanıtını vermiştir. Öğrencilerin yalnızca %4,2'si yaşadığı çevrenin hava kalitesini "iyi" olarak %54,2'si kötü olarak değerlendirmiş, %50'si "Ergene nehri sağlık riski taşımaz" önermesine "Hayır" demiştir.

Katılımcıların çevreye yönelik kimi davranışları Tablo 2'de özetlenmiştir.

Katılımcıların EAİFÖ ölçek puan ortalaması $110,70 \pm 13,57$ olup ölçek alt boyutlarından aldıkları puanlar ise Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma grubunun kimi sosyodemografik özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler		Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	42	58,3
	Erkek	27	37,5
Uyruk	T.C.	63	87,5
	Diğer	6	8,3
Anne Eğitimi	İlkokul Mezunu	21	29,2
	Ortaokul Mezunu	3	4,2
	Lise Mezunu	21	29,2
	Üniversite Mezunu	27	37,5
Baba Eğitimi	İlkokul Mezunu	9	12,5
	Ortaokul Mezunu	6	8,3
	Lise Mezunu	21	29,2
	Üniversite Mezunu	36	50,0
Kronik Hastalık Varlığı	Evet	15	20,8
	Hayır	57	79,2

Tablo 2. Katılımcıların çevreye yönelik kimi davranışları

Davranışlar		n	%
Ulaşım tercihi	Bireysel araç	24	33,3
	Toplu taşıma	48	66,7
İnternette alışveriş yapma	Nadiren	24	33,3
	Sıklıkla	30	41,7
	Her zaman	18	25,0
İhtiyacı olmayan ürünleri satın alma	Sıklıkla	21	29,2
	Nadiren	51	70,8
Geri dönüşüme atıkları ayrıştırarak atma	Hiçbir zaman	12	16,7
	Nadiren	36	50,0
	Sıklıkla	21	29,2
	Her zaman	3	4,2
Çevreyi yeşillendirme faaliyetlerine katılma	Hiçbir zaman	15	20,8
	Nadiren	48	66,7
	Sıklıkla	9	12,5

Tablo 3. EAİFÖ ve alt boyutlarından alınan puanlar

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Su	13,70	3,13	5,00	19,00
Gıda	14,83	3,25	7,00	20,00
Ulaşım	16,79	4,49	10,00	24,00
Geri dönüşüm	13,45	2,63	8,00	18,00
Yasa Kapsamı	18,16	2,15	13,00	20,00
Enerji	33,75	5,29	22,00	40,00
Toplam Puan	110,70	13,57	82,00	130,00

EAİFÖ puanı ve alt boyut puanlarının katılımcıların kimi özelliklerine göre değişimi ve farklılaşması Tablo 4'te verilmiştir. Erkeklerin, T.C. uyrukluların, Kronik hastalığı olmayanların, Annesi yüksek eğitilmiş olanların, ulaşımında bireysel araç tercih edenlerin, nadiren ihtiyaç dışı tüketim yapanların, "Atıkları ayrıştırarak atarım" ve "ergene nehri sağlık riski taşıyor" diyen katılımcıların ölçek toplam puanları diğerlerinden daha yüksek hesaplanmıştır, "Atıkları ayrıştırarak atarım" ve "ergene nehri sağlık riski taşıyor" diyen katılımcılarda ölçek toplam puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 4). Bizim çalışmamızda Ekolojik Ayak İzini Azaltma Farkındalık Ölçeği Cronbach alfa değeri 0,867 olarak hesaplanmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışma, tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalığını ve bu farkındalıkla ilişkili faktörleri incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ekolojik ayak izi, bireylerin tüketim alışkanlıklarının ve doğal kaynaklar üzerindeki etkilerinin somut bir göstergesi olarak tanımlanmakta ve çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik bir ölçüt sunmaktadır (3, 9).

Daha önce yapılan kimi çalışmalarda belirtildiği gibi, sağlık çalışanlarının ekolojik ayak izi farkındalığı yüksek bulunmaktadır, bizim çalışmamızda da tıp fakültesi öğrencilerinin Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Ölçek puanının yüksek olduğu belirtilebilir (10). Cinsiyet farkları, ekolojik farkındalık düzeylerini anlamada önemli bir değişken olarak bizim çalışmamızda da öne çıkmıştır. Toplam ölçek puanlarına göre erkeklerin ekolojik ayak izi farkındalığı daha yüksektir ancak aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Erkeklerin ulaşım alt boyutunda daha yüksek puan alması, bireysel araç kullanımının ve mekanik bilgilerinin fazla olmasının enerji farkındalığını artırabileceğine işaret ederken, kadınların yasa kapsamı alt boyutunda daha yüksek farkındalık göstermesi, çevresel düzenlemelere karşı daha duyarlı olduklarını düşündürmektedir. Bizim çalışmamızın aksine Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri fakültesi öğrencilerinde çevresel farkındalık ve ekolojik ayak izi ilişkisini inceleyen çalışmada ve 2018'de Yale Üniversitesi'nde tıp ve hemşirelik öğrencilerinde

yürütülen çalışmada kadınların çevresel kirlilik iklim değişikliği ve sağlık ilişkili farkındalığı daha yüksek bulunmuştur (11,12).

Baydar ve ark. 2022 yılında üniversite öğrencilerinin çevresel farkındalıklarını algılayan yetiştirme stillerine göre inceledikleri çalışmalarında babanın eğitim düzeyinin çevresel farkındalık üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir (13). Bizim çalışmamızın bulguları ise bu çalışmanın tersine anne ve babanın eğitim düzeyinin çevresel farkındalığı belirgin biçimde etkilemediği şeklindedir.

Almanya'da bir üniversite hastanesinde yürütülen nitel bir çalışmada iklim dostu hastanelerin karbon salınımı azaltmaya yönelik enerji tüketimi, atık ayrıştırma, toplu ulaşım kullanımı gibi alanlara yönelik önlemler alması ve bu konuda yönetici ve personelin eğitilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (14). İspanya'da 2020 yılında hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada ise, çevresel farkındalık düzeyi yüksek olan hemşirelerin, atık azaltma, enerji verimliliği sağlama ve çevre dostu ürün tercihi gibi sürdürülebilir uygulamalarda bulunma eğilimlerinin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (15). Bizim çalışmamızda da atıklarını ayrıştırarak atan öğrencilerin toplam farkındalık puanlarının diğerlerinden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna karşın ulaşımında toplu taşıma yerine bireysel araç tercih edenlerin gıda, su ve enerji alt boyut farkındalık puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada çevreyi yeşillendirme faaliyetlerine katılanların ve Ergene nehrinin sağlık riski taşıdığını düşünenlerin ekolojik ayak izi farkındalık puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, yerel çevresel risk algısı yüksek olan öğrencilerin ekolojik ayak izi farkındalıklarının da yüksek olduğunu düşündürmektedir. Yunanistan'da diş hekimleri üzerinde yapılan bir çalışmada da, bizim çalışmamıza benzer şekilde ahlaki bilinç ve iklim değişikliğinin ciddiyetine inanma, çevre dostu uygulamalara katılım gibi faktörlerin diş hekimliği uygulamalarında çevresel farkındalığı önemli ölçüde etkilediği ortaya konmuştur (16). Çin'de hekimler üzerinde yapılan bir çalışmada da, benzer biçimde bilinçli reçetelendirme davranışları olan hekimlerin, ekolojik farkındalıklarının yüksek olduğu ortaya konmuştur (17).

Kapitalist sistemin günümüze yansıyan tüketim davranışları bireyleri ihtiyaç dışı harcamaya yöneltmektedir (18). Bu ihtiyaç dışı tüketim ise ekolojik krizi derinleştirmektedir. Bu araştırmada da ihtiyaç dışı fazla harcama yapan öğrencilerin ekolojik ayak izi ölçek puanları daha düşük bulunmuştur. Bu da bizlere kapitalist tüketim davranışı gösteren bireylerin çevre farkındalıklarının daha düşük olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmanın kısıtlılıklarından biri verilerin anket yolu ile toplanması ve katılımcıların verdiği yanıtların doğru olduğu kabüldür, ancak ekolojik farkındalığın geçerli ve güvenilir bir ölçekle değerlendirilmesinin yanında

çevresel farkındalığı etkileyebilecek sosyodemografik özellikler ve davranışların etkisinin incelenmesi de güçlü yönlerindedir.

Bu çalışma, çevresel farkındalığın çeşitli sosyodemografik faktörler ve bireysel davranışlarla şekillendiğini ortaya koyarak, hem toplumsal hem de bireysel düzeyde çevresel bilincin artırılması için hedeflenmiş müdahalelerin önemini vurgulamaktadır. Bu bulgular, çevresel sürdürülebilirlik çabalarına yönelik daha kapsamlı ve çeşitli yaklaşımların gerekliliğini işaret etmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların EAI FÖ puanının kimi bağımsız değişkenlere göre değişimi

Değişkenler	Su	Gıda	Ulaşım	Geri dönüşüm	Kanun	Enerji	Ölçek Toplam
Cinsiyet	Kadın	13,42±3,19	15,42 ±2,44	15,64 ±2,44	13,28±1,89	18,71 ±1,68	110,35 ±11,55
	Erkek	14,33±3,15	14,44 ±4,02	19,11 ±4,33	18,71±1,68	17,11±2,47	112,77± 16,31
	p	,252	,260	,001	,198	,005	,888
Uyruk	TC	14,00±2,69	14,95 ±3,19	16,57 ±4,55	13,38 ±2,80	18,23 ±2,19	111,00 ±14,48
	Diğer	10,50±6,02	13,00 ±4,38	20,50± 2,73	14,00 ±0,00	18,00± 2,19	109,00±2,19
	p	,216	,170	,043	,085	,801	,799
Kronik hastalık	Evet	11,20 ±4,00	14,60 ±2,97	16,00 ±5,66	12,20 ±2,30	17,80±1,89	105,60±16,01
	Hayır	14,36± 2,51	14,89± 3,35	17,00± 4,16	13,78 ±2,63	18,26±2,21	112,05 ±12,67
	p	,010	,768	,531	,036	,462	,968
Anne Eğitimi	İlkokul-Ortaokul	14,12±2,57	13,50±3,46	17,00±4,79	13,37±2,49	18,25±1,82	108,62 ±15,86
	Lise-Üniversite	13,50±3,38	15,50±2,96	16,68±4,38	13,50±2,72	18,12±2,31	111,75±12,32
	p	,429	,013	,763	,851	,818	,120
Baba Eğitimi	İlkokul-Ortaokul	15,00±1,30	14,80±2,80	16,80±4,41	13,80±0,41	18,60±1,80	113,80±6,62
	Lise-Üniversite	13,36±3,38	14,84±3,39	16,78±4,55	13,36±2,94	18,05±2,23	109,89±14,81
	p	,005	,965	,994	,291	,384	,172
Ulaşım tercihi	Bireysel araç	15,00±2,55	16,00±2,93	15,50±4,48	12,87±2,30	18,25±2,32	113,00±11,45
	Toplu taşıma	13,06±3,22	14,25±3,28	17,43±4,40	13,75±2,75	18,12±2,07	109,56±14,49
	p	,012	,031	,085	,186	,818	,041
Tüketim alışkanlığı	İhtiyaç dışı sıklıkla tüketim	12,42 ±4,13	15,28 ±3,27	14,71 ±4,60	12,14 ±2,00	18,14 ±2,22	106,57 ±12,40
	İhtiyaç dışı nadir tüketim	14,23 ±2,48	14,64 ±2,48	17,64 ±4,19	14,00 ±2,68	18,17 ±2,14	112,41 ±13,78
	p	,073	,454	,011	,006	,952	,913
Geri dönüşüm alışkanlığı	Atıkları ayrııştırarak atarım	14,75±2,48	15,75±2,43	18,12±4,63	15,12±1,87	19,62±0,71	120,37±8,81
	Ayrııştırmanın	13,18±3,31	14,37±3,53	16,12±4,31	12,62±2,57	17,43±2,25	105,87±12,99
	p	,046	,092	,075	<,001	<,001	<,001
Çevreyi yeşillendirme faaliyetleri	Katılırm	13,66±2,50	16,00±3,46	15,66±6,38	14,00±3,46	18,66±2,00	115,66±14,08
	Katılırm	13,71±3,23	14,66±3,22	16,95±4,20	13,38±2,51	18,09±2,17	110,00±13,46
	p	,966	,254	,572	,513	,460	,001
Ergene nehrinin sağlık riski taşıması	Evet	12,25±4,69	15,00±4,24	17,75±4,97	14,00±0,00	20,00±0,00	117,75±7,50
	Hayır	14,00±2,68	14,80±3,06	16,60±4,41	13,35±2,87	17,80±2,17	109,30±14,11
	p	,234	,848	,422	,085	,001	<,001

KAYNAKLAR

1. Ukaogo PO, Ewuzie U, Onwuka CV. Environmental pollution: causes, effects, and the remedies.

- Microorganisms for sustainable environment and health: Elsevier; 2020. p. 419-29.
2. Duman FK, Atabek-Yiğit E. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalıkları. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2022;27(4):265-80.
  3. Rapport D. Ecological footprints and ecosystem health: complementary approaches to a sustainable future. Ecological Economics. 2000;32(3):367-70.
  4. UÇEP. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı 2020 - Davranışsal, Sosyal ve Beşeri Bilimler Listesi 2020 [05.04.2024]. Available from: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ulusal-cekirdek-egitimi-programlari/mezuniyet-oncesi-tip-egitimi-cekirdek-egitimi-programi.pdf.
  5. Eraslan Ş, Seçme D. Mimarlık fakültesi öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalık düzeyi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2021;25(3):481-91.
  6. Sivrikaya Ş. Fen bilgisi ve Türkçe öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerinin belirlenmesi. 2018.
  7. Özdemir O, Yıldız A, Ocaktan E, Sarışen Ö. Tıp fakültesi öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 2004;57(3).
  8. Tekindal, M. A., Zabzun, G., Özel, Z., Demirsöz, M. & Tekindal, M. (2021). Awareness Scale for Reducing Ecological Footprint: A Validity and Reliability Study. European Journal of Science and Technology, (27), 439-445.
  9. Özer Z. Ekolojik ayak izleri. Bilim ve Teknik Dergisi. 2002;419(1):82-4.
  10. Çam H, Menteşe FG. Sağlık Çalışanlarının Ekolojik Ayak İzi Azaltılması Konusundaki Eğilimlerinin İncelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2024;15(2):483-97.
  11. Yıldız TK, Ulusoy H, Sarıçoban S. Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Ekolojik Ayak İzi Farkındalıkları ve Çevre Okuryazarlığı Düzeylerinin Belirlenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2023;8(3):476-83.
  12. Ryan EC, Dubrow R, Sherman JD. Medical, nursing, and physician assistant student knowledge and attitudes toward climate change, pollution, and resource conservation in health care. BMC Medical Education. 2020;20:1-14.
  13. Baydar V, Ersoy AF, Ongun H. Üniversite öğrencilerinin çevresel farkındalık düzeylerinin bazı sosyodemografik değişkenlere ve algılanan yetiştirme stillerine göre incelenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2022;26(1):165-82.
  14. Quitmann C, Sauerborn R, Danquah I, Herrmann A. Reducing the carbon footprint of a German university hospital: Perspectives from hospital stakeholders. The Journal of Climate Change and Health. 2023;12:100247.
  15. Luque-Alcaraz OM, Aparicio-Martínez P, Gomera A, Vaquero-Abellán M. The environmental awareness of nurses as environmentally sustainable health care leaders: a mixed method analysis. BMC nursing. 2024;23(1):229.
  16. Chanioti M, Nikolelis G, Mitsika I, Antoniadou M. The Dentist's Role in Cultivating Environmental Awareness for Sustainability and promotion of Climate Consciousness. 2024. [DOI:10.20944/preprints202405.1372.v1](https://doi.org/10.20944/preprints202405.1372.v1)
  17. Wang J, Li S, He B. Chinese physicians' attitudes toward eco-directed sustainable prescribing from the perspective of ecopharmacovigilance: a cross-sectional study. BMJ open. 2020;10(6):e035502.
  18. Duman Z. Tüketimci kapitalizmin ve tüketim kültürünün eleştirisi. Sosyoloji Dergisi. 2016(33):15-36.